

**LANDSKAPSKUNNSKAP OG RESSURSFORVALTNING I INDRE TROMS OG
FINNMARK 2500 F.KR. – 1000 E.KR. (LARM)''**

**ID 169787-2 tuft overfor Jergul, Karasjok k., Finnmark.
Rapport fra prøvegraving 2013**

**MARIANNE SKANDFER
INSTITUTT FOR ARKEOLOGI OG SOSIALANTROPOLOGI
UNIVERSITETET I TROMSØ**

UiT The Arctic University of Norway – 2018

Septentrio Academic Publishing

<http://septentrio.uit.no/>

Septentrio Reports, number 2, 2018

DOI: <http://doi.org/10.7557/7.4327>

ISSN: 2387-4597

Licensee UiT The Arctic University of Norway

This Open Access report is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

International License: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Rapport fra prøvegraving: ID 169787-2 tuft overfor Jergul, Karasjok k., Finnmark, 2013

Marianne Skandferⁱ

Innledning

Det har de siste ti årene blitt registrert et økende antall nedgravde tufter i indre Finnmark. Tuftene varierer i form og størrelse, og aldersmessig synes de å kunne tilhøre hele tidsrommet fra rundt 2000 f.Kr. til 1400-tallet e.Kr. (Blankholm og Skandfer u.å.). På sørsida av lešjohka, rett overfor bygda Jergul, ble det i 2012 registrert en sikker og en mulig tuft (Skandfer 2012a). Tuften(-e) er mer eller mindre jevnt runde, omkring 5 m i diameter og 0,5 m dype. Et 20 x 20 cm prøvestikk i sentrum av den sikre tufta ga trekull som ble radiokarbondatert til 570-635 e.Kr. Dateringen er en av de veldig få fra indre Finnmark som ligger i den såkalte “funntomme perioden” i det første tusenåret e.Kr. og kanskje den eneste som er assosiert med en tydelig struktur. Det ble omsøkt og innvilget en prøvegraving på inntil 1 m² i den ene av de to dype tuftene og i den mulige grunne forsøkningsgrunnen med kvartsavslag. Formålet med prøvegravingen var å få ut daterbart materiale og eventuelle funn fra sikker kontekst til datering. Dette er viktig siden det har vist seg at mange hustufter i indre Finnmark har blitt gjenbrukt over tid. Hensikten var 1) å kunne sette tufta inn i en større kulturhistorisk sammenheng innenfor regionen og 2) å se på variasjon i nedgravde tufter i innlandet over tid og rom.

Prøvegravingen ble foretatt av Bryan Hood og Marianne Skandfer, i kombinasjon med kulturminneregistreringer i området Karasjok – Jergul – Mollešjohka i juni 2013. Registreringene er ført i egen rapport (Skandfer og Hood 2013) og sendt til Sametinget og Finnmark fylkeskommune for innlegging i Askeladden.

Bakgrunn

Prøvestikkingen ble foretatt som del av den empiriske innsamlingen under forskningsprosjektet “Landskapskunnskap og ressursforvaltning i indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr. – 1000 e.Kr. (LARM). Prosjektets overordnede mål er å frambringe ny kunnskap om dynamikk, variasjon, kontinuitet og endring i landskapsbruk og ressursutnyttelse, herunder bosettingsorganisasjon, med hovedvekt på tidsrommet 2500 f.Kr. – 1000 e.Kr. Vår kunnskap om innlandets betydning i nordnorsk historie er i dag svært begrenset, blant annet på grunn av manglende grunnforskning i innlandsområdene. Empiri fra kystområdene har stått som premissleverandører for vår kunnskap om de eldste delene nordnorsk historie. Noen avgrensede områder ble undersøkt i forbindelse med vassdragsutbygginger mellom 1960 og 1980, men det er grunn til å stille spørsmålsteget ved om det eksisterende kunnskapsgrunnlaget er representativt. Ved prosjektets oppstart visste vi lite om hvilke kulturminner og kulturmiljø som finnes i innlandet, hvordan de er lokalisert i landskapet og hvordan de er kronologisk relatert til hverandre.

Den overordnede problemstillingen for prosjektet er: Hva kan det nordlige innlandslandskap fortelle om geografisk og kronologisk variasjon og om sosio-kulturell dynamikk? Fra et arkeologisk perspektiv dreier det seg om to hovedproblemer: 1) den mulige etablering av fangstgropsystem for villrein fra omkring 2500 f.Kr. og antatt intensivering av innlandressursbruk frem til Kr.f., og 2)

overgangen fra villreinfangst til en form for fangstbasert reindrift. LARM-prosjektet hadde oppstart 1. mars 2009. Prosjektet er finansiert av Tromsø forskningsstiftelse og Norges forskningsråd, med tilleggsfinansiering av feltarbeid og analyser ved Sparebanken Nord-Norge, Universitetet i Tromsø, Sametinget og Nansenfondet. Prosjektleder er forsker Dr.art. Marianne Skandfer, og deltagerne inkluderer professorene Hans Peter Blankholm, Ericka Engelstad, og Bryan Hood, samt førsteamanuensis Asgeir Svestad, alle ved Institutt for arkeologi og sosialantropologi, Universitetet i Tromsø.

LARMs innsamlete datamateriale omfatter lokaliteter som spenner fra eldre steinalder til moderne tid. Metodisk har det blitt lagt vekt på omfattende registrering i utvalgte områder, med prøvestikking av utvalgte lokaliteter/strukturer for å avklare status som kulturminne og/eller alder. De nedgravde tuften(-e) som er registrert ved Jergul ligger innenfor en av de utvalgte undersøkelsesområdene for LARM i Finnmark. Her, ved overgangen fra vidde til lavere elvedal langs lešjohka, er det varierte kulturminner og kulturmiljø som spenner over et stort tidsrom.

Nedgravde tufter i innlandet er et fenomen som inntil nylig har vært lite kjent og påaktet av arkeologer. Flere større, rektangulære tufter ble gravd under Pasvik-undersøkelsene på slutten av 1950-tallet (Simonsen 1963) og et antall mindre ovale eller sirkulære ble undersøkt under Alta-undersøkelsene på 1980-tallet (Simonsen 1987, 2001, u.å.), men undersøkelsene ble ikke fulgt opp med vitenskapelige analyser eller tolkninger. Et utvalg av innlandstufter i Finnmark har de senere årene blitt datert i regi av et forskningsprosjekt ved Marianne Skandfer (2012b), og flere dateringer foreligger eller ventes resultat på i regi av LARM (Skandfer 2012c, Blankholm og Skandfer u.å.). Det er registrert til sammen tre nedgravde tufter i området Jergul – Mollešjohka, alle relativt små, rundovale og lite nedgravd (Skandfer 2012a, Sommerseth og Hood 2011). Det foreligger radiokarbondateringer fra prøvestikking i to av tuftene: Den sikre ved Jergul er som nevnt datert til 570-635 e.Kr., mens en lignende tuft i viddelandskapet ved nedre Mollešjohka er datert til 1525-1445 f.Kr. (Sommerseth og Hood 2011). En liten tuft som på overflaten tegnet seg som en svakt oval nedgravning ved Čoallajávri ved samløpet mellom lešjohka og Kárášjohka, ble totalgravd i 2012 (Skandfer 2012c). Under torva var en tilnærmet kvadratisk treramme, og dateringene viste at strukturen hadde vært i bruk i kanskje hele fire adskilte perioder i løpet av tidsrommet c. 2000 f.Kr.-100 e.Kr. (Blankholm og Skandfer u.å., Hood 2008, Skandfer 2012c.). En sikrere aldersangivelse av en av tuftene ved Jergul bidrar til LARM-prosjektets helhetlig vurdering av bosetningsmønster i indre Finnmark, og samtidig gi ytterligere kunnskap om variasjon i morfologi og alder for nedgravde tufter i de indre delene av Nordkalotten.

Områdebeskrivelse

I 2012 ble et område på sørsiden av lešjohka rett over fra Jergul Ásttu registrert. Inntil et kulturmiljø med spor etter nyere tids bosetting ble det funnet flere forhistoriske og tidlig historiske kulturminner ([www.https://askeladden.ra.no/:22.08.2013](https://askeladden.ra.no/:22.08.2013)). I tillegg til de to nevnte tuftene ble det i 2012 registrert en fangstgrop, tufter av fjøsgamme og syllsteiner etter et stabbur, to furuer med barktekt og en liten røys i området (Skandfer 2012a) (fig. 1). I forbindelse med prøvegravningen i 2013 ble det i tillegg registrert et árran (Skandfer og Hood 2013). Tuftene ligger på den laveste terrassen ved elva, bare rundt 2 m over dagens vannstand. Den undersøkte tufta ligger bare ca. 8 m S for terrassekanten mot elva. Terrassen er bred og relativt flat, med spredte, lave bjørker og lyng- og lavdekke. Elvebredden er det en åpen grusskråning. I bakkant av terrassen er det partier med blokkur.

Lokaliteten ligger i nederkant av et flere km langt parti med stryk som avløser hverandre nedover lešjohka. Det er fin utsikt oppover og nedover elva og over mot Jerguljohka.

LARM-prosjektet har registrert arkeologiske lokaliteter oppover langs lešjohka og Jerguljohka i 2009 og 2012 (fig. 1), og foretok videre registreringer i 2013 (Skandfer 2009, 2012a, Skandfer og Hood 2013). En tilsvarende datering som fra prøvestykket i tufta kommer fra en åpen boplass med avslag ved Mantalguoika, 3,8 km sør for Jergul, datert til 540-605 e.Kr. (Skandfer 2009:11). I 2012 ble det gravd en åpen boplass ved Guovzadievvá (R 12 på fig.1) med funn av store skrapere og avslag i grov kvarts. Boplassen er datert mellom 1640 f.Kr. og Kr.f. (Skandfer 2013). I tillegg er det registrert flere fangstanlegg, matgjemmer (buorrá), årran, offerplasser, lokaliteter fra steinbrukende tid og nyere tids kulturminner.

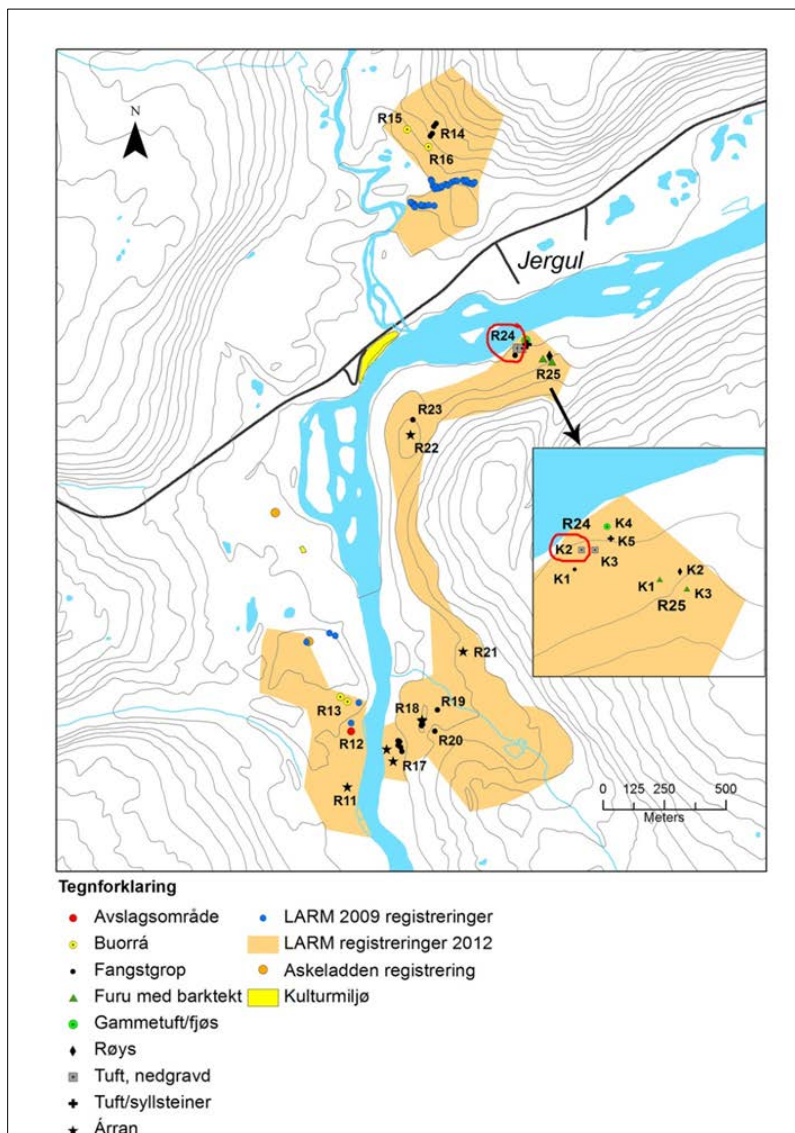

Fig. 1. Registrerte kulturminner 2009 – 2012.

Metode og observasjoner

Tufta ble målt opp med målbånd. Den er oval, 4,5 x 3,7 m, målt fra vollkrone til vollkrone, orientert langs elva, dybde inntil 0,5 m (fig. 2). Det er en lav voll mot elva, ellers ingen tydelig voll. Det flate midtpartiet er ca. 2,3 x 2,3 m. Tufta er bevoskt med lyng og reinlav, med lave bjørker på vollene.

Det ble åpnet et 50 x 50 cm, prøvestikk midt i tufta (fig.8). Under et 4 – 10 cm tykt torvlag var det grå sand (utfellingssjikt). Det var trekull i overgangen mellom torv og grå sand, mest konsentrert i NØ-hjørnet (fig. 3). Det ble tatt en prøve av trekullet (Prøve A). Under det grå utfellingssjiktet var det kompakt, fin, lys grågul sand, men i NV-hjørnet var det en kompakt konsentrasjon av sterkt omdannet trekull. Trekullet gikk delvis opp i gråsandlaget her, men lå stort sett under. Videre mot NØ lå trekullet under også det grågule laget, ned til 15 cm under toppen av det grågule laget. Det ble tatt en prøve av trekullkonsentrasjonen (Prøve B). Under det 2 – 5 cm tykke laget med trekull ble det en ujevn, grunn grop inntil den eneste steinen i sticket. Prøvesticket ble avsluttet 25 cm under overflata, i homogen lys grågul sand (fig. 3 – 5) ned i det grågule sandlaget.

All masse ble vannsoldet i elva med 0,5 cm sold (fig.6). Det var ingen funn. Det ble tatt ut to trekullprøver for treartsbestemmelse og datering, en fra toppen av trekullkonsentrasjonen i NV-hjørnet og en fra bunnen.

For å kontrollere om det finnes trekull generelt i området, f.eks. som følge av skogbrann, ble det åpnet 3 20 x 20 cm store prøvestikk utenfor tufta, hhv. rett utenfor vollen i ØNØ, ØSØ og V, alle 2,5 – 3 m fra sentrum av tufta. I sticket mot ØNØ var det litt trekull rett under torva, ellers ingen ting.

Fig. 2. Tufta sett mot NV.

Fig. 3. Topp, grå sand med trekull, sett mot NV

Fig. 4. Topp, lys grågul sand med trekullkonsentrasjon, sett mot NV

Fig. 5. Profil med trekullkonsentrasjon. Sett mot NØ.

Fig.6. Bryan Hood vannsolder i lešjohka

Resultat

Noe trekull er trukket opp gjennom gråsandlaget av røtter, men det er en tydelig avgrenset trekullkonsentrasjon i sentrum av tufta. Dette tolkes som rester etter et sentralt ildsted uten

rammesteiner. Mangelen på funn tydet på at tufta var relativt ung, etter at steinredskap (stort sett) var blitt erstattet av andre, mer forgjengelige materialer.

Trekullprøvene er artsbestemt, begge til en blanding av furu og bjørk. Den øverste prøven hadde omtrent lik fordeling mellom de to treslagene, den nederste bestod nesten utelukkende av furu, som ikke vokser på stedet i dag. Dateringene (tabell 1) viser at trekullet stammer fra to adskilte perioder, én i yngre steinalder (3890 – 3700 f.Kr. (Beta-361356) og én i tidlig middelalder (1030 – 1220 e.Kr. (Beta-361355). Dateringen på trekull fra den lille prøveruten (20x20cm) i 2012 (fig.7), som ga 570-635 e.Kr., kan representere en tredje, mellomliggende periode, men kan også bero på en sammenblanding av trekull fra det øverste laget og den nederste konsentrasjonen. Stratigrafien i prøvesticket fra 2013 tyder på at det bare er to separate faser av brenning. De to dateringene fra prøvegravningen i 2013 regnes som sikrere enn dateringen fra 2012. Den eldste dateringen kommer fra et tykt, kompakt trekullag som delvis ligger under et 15 cm tykt sandlag. Trekullets tydelige avgrensning til sentrum i tufta gir grunn til å tolke dette som rester etter et ildsted midt i en delvis nedgravd bolig. Det er ikke mulig, på bakgrunn av den begrensede utgravningen, å si noe om hva slags materialer boligen var bygget av (torv, tre, skinn, seilduk). Den rundovale formen antyder en buesperre-konstruksjon, men utgravninger av lignende tufter med dateringer tilbake til yngre steinalder i indre Finnmark har vist at de opprinnelig har hatt kvadratiske gulvflater, med tømmerammer nederst i veggene. Det kan ikke utelukkes at dette også gjelder tufta i Jergul. Det er samtidig mulig at da forsøkningsen igjen ble tatt i bruk som bolig og et nytt ildsted ble anlagt i sentrum, i tidlig middelalder, fikk den nye boligen rundoval gulvflate. Grunnen her består av fin, lys elvesand, som siger lett og over tid visker ut eventuelle rette kanter og hjørner. Dateringen til tidlig middelalder føyer seg inn i rekken av sene dateringer i nedgravde tufter i indre Finnmark (se Blankholm og Skandfer u.å.)

Under prøvegravningen i 2013 ble det også påvist rester av en annen boligtype fra tidsrommet da nedgravningen ikke var i bruk: Like utenfor tufta ble det registrert en ovalt, steinsatt árran. Datering av trekull fra denne ga resultatet 1880 - 1690 f.Kr. (Beta-361357). Dateringen er samtidig med bruken av en nedgravd tuft ved samløpet mellom Kárašjohka og lešjohka (Skandfer 2012c). Det var med andre ord boligformer som har etterlatt i hvert fall to vidt forskjellige typer strukturer i Karasjok-området på denne tida.

Fig. 7. Prøvestikkets plassering i tufta. Sett mot N

Prøve	kontekst	datering BP	Kalibrert
A (Beta-361355)	topp av trekullkonsentrasjon	930 +/- 30 BP	1030 - 1220 e.Kr.
B (Beta-361356)	bunn av trekullkonsentrasjon	4980 +/- 30 BP	3890 - 3880 f.Kr. (1 sigma) 3890 - 3700 f.Kr. (2 sigma)

Tabell 1. Dateringer fra prøvestykket, 2014.

Foto: M. Skandfer

Kart: B. Hood

Referanser

Blankholm, Hans Peter og Skandfer, Marianne u.å. *Huts and houses in interior North Norway*.

Kapittelmanus for LARM-prosjektets antologi, under utarbeiding.

Hood, Bryan (2008) *Čoallajávri, Karasjok kommune, Finnmark*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø.

Høeg, H. I. 2013 *Analyse av 13 kullprøver fra Karasjok, Finnmark*. Rapport av 12/7-2013

Simonsen, Povl (1963) *Varanger-funnene III. Fund og utgravninger i Pasvikdalen og ved den østlige fjordstrand*. Tromsø Museums Skrifter 7(3), Universitetsforlaget, Tromsø/Oslo.

Simonsen, Povl (1979) Juntavadda og Assebakte: to utgravninger på Finnmarksvidda. *Acta Borealia*. B Humaniora 17.

Simonsen, Povl (ed.) (1987) *Alta-kraftverkene. Kulturhistoriske registreringer og utgravninger 1982*. Tromsø kulturhistorie 7. Tromsø Museum, University of Tromsø, Tromsø.

Simonsen, Povl (2001) *Alta-kraftverkene: kulturhistoriske registreringer og utgravninger 1984-1987, Del A, Vir'dnejav'ri Nord*. Tromsø kulturhistorie 34. Tromsø Museum, University of Tromsø, Tromsø.

Simonsen, Povl (u.å.) *Altakraftverkene. Kulturhistoriske registreringer og utgravninger 1985. Del B:*

- Virdnejavri sør. Upublisert manus (2002), Tromsø Museums arkiv.
- Skandfer, Marianne (2009) *Registreringsrapport Indre Finnmark 2009. Forskningsprosjektet "Landskapet og ressursforvaltning i Indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr.-1000 e.Kr. (LARM)"*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Skandfer, Marianne (2012a) *Rapport fra registreringer i Karasjok og Kautokeino kommuner, Finnmark 2012. Forskningsprosjektet "Landskapet og ressursforvaltning i Indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr.-1000 e.Kr. (LARM)"*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi og sosialantropologi, Universitetet i Tromsø.
- Skandfer, Marianne (2012b) Change and recollection: House structures and social identification in Finnmark, arctic Norway 2400 BC – AD 300. I: Damm, C. & Saarikivi, J. (red.) *Networks, Interaction and Emerging Identities in Fennoscandia and Beyond*, s.155-176. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja/ Journal de la Société Finno-Ougrienne 265.
- Skandfer, Marianne (2012c) *Rapport fra utgravning: ID 134692 Čoallajávri, Karasjok k., Finnmark. Forskningsprosjektet "Landskapet og ressursforvaltning i Indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr.-1000 e.Kr. (LARM)"*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Skandfer, Marianne (2013) *Rapport fra utgravning: ID 143694 Guovžadievvá, Karasjok k., Finnmark. Forskningsprosjektet "Landskapet og ressursforvaltning i Indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr.-1000 e.Kr. (LARM)"*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Skandfer, Marianne og Hood, Bryan (2013) *Registreringsrapport fra LARM-prosjektet, Karasjok k., Finnmark 2013*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi og sosialantropologi, Universitetet i Tromsø.
- Sommerseth, Ingrid og Hood, Bryan (2011) *Forskningsprosjektet "Landskapskunnskap og ressursforvaltning i Indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr. - 1000 e.Kr." LARM. Registreringsrapport Indre Finnmark 2010*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi og sosialantropologi, Universitetet i Tromsø.

ⁱ For prosjektet LARM